

**Міністерство освіти і науки України
Департамент освіти і науки Луганської обласної державної адміністрації
Луганський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти**

ЗАТВЕРДЖЕНО

Протокол ученої ради Луганського ОІППО
29 грудня 2025 р. № 6

Директор _____ Ірина ЦИМБАЛ

**ОСВІТНЯ ПРОГРАМА
курсу за проблемою**

«Діти та війна: міжнародно-правова оцінка злочинів, наслідки російської пропаганди й педагогічні стратегії інтеграції»

СХВАЛЕНО

Протокол засідання кафедри
природничо-наукових дисциплін
та методики їх викладання

23 грудня 2025 р. № 11

Завідувач кафедри _____ Олена Короткова

Сєверодонецьк
2025

Автор:

Бурім О. В., старший викладач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін та методики їх викладання Луганського ОІППО.

Рецензент:

Кінаш А. В., практичний психолог Полтавської спеціальної школи № 40 Полтавської міської ради, сертифікований медіатренер, експерт із питань прав людини, керівник ГО «МАРТ», Громадської спілки «Освітній Дім прав людини в Чернігові».

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Актуальність програми.

В умовах тривалої збройної агресії Російської Федерації проти України особливої уваги потребує забезпечення прав та інтересів дітей, які проживають або проживали на тимчасово окупованих територіях України (ТОТ). Окупація створює для дітей не лише безпосередні безпекові загрози, а й особливе інформаційне, освітнє та соціокультурне середовище, у якому системно здійснюється вплив на свідомість, ідентичність, систему цінностей та уявлення про історію і сучасність України.

Перебування дітей в умовах окупації супроводжується цілеспрямованим нав'язуванням російських наративів, обмеженням доступу до українського інформаційного та освітнього простору, русифікацією, мілітаризацією та індоктринацією. Такі практики мають не лише освітні та інформаційні наслідки, а й безпосередньо впливають на формування особистості дитини, її громадянської та національної ідентичності, ставлення до України, власної історії та культури. Відтак повернення або залучення дитини до українського освітнього простору потребує від педагогів не лише розуміння освітніх потреб таких учнів, а й усвідомлення специфіки досвіду перебування в окупації та наслідків тривалого впливу ворожої пропаганди.

Особливого значення в цьому контексті набуває розуміння міжнародно-правової оцінки дій Російської Федерації щодо дітей на тимчасово окупованих територіях України. Ознайомлення педагогічних працівників із характером і змістом порушень міжнародного гуманітарного права та міжнародного права у сфері захисту прав дитини сприяє формуванню цілісного розуміння окупації як системного явища, що впливає на право дитини на освіту, збереження власної ідентичності, культури, мови та зв'язку з державою Україна.

Актуальність програми також зумовлена необхідністю посилення готовності педагогічних працівників до роботи з інформаційними та ціннісними викликами, які виникають у шкільному середовищі внаслідок впливу російської пропаганди. Учитель має володіти не лише знаннями про основні російські наративи та механізми їх поширення, а й педагогічними інструментами для критичного осмислення, коректного обговорення з учнівством та формування стійкості до маніпулятивного інформаційного впливу.

У цьому контексті заклад освіти має стати простором, у якому поєднуються захист прав дитини, безпека, достовірна інформація, підтримка української ідентичності та можливості для повноцінної соціальної інтеграції. Саме педагог є одним із ключових дорослих, здатних створити умови для такого процесу, тому підвищення його професійної готовності до роботи з дітьми, які мають досвід проживання в умовах окупації, є важливим складником сучасної освітньої політики.

Необхідність формування в педагогічних працівників системного розуміння міжнародно-правового контексту злочинів проти дітей на тимчасово окупованих територіях, механізмів знищення української ідентичності, наслідків

російської пропаганди та практичних стратегій підтримки й інтеграції дітей у шкільне середовище зумовлює актуальність освітньої програми курсу за проблемою «Діти та війна: міжнародно-правова оцінка злочинів, наслідки російської пропаганди й педагогічні стратегії інтеграції».

Освітня програма (далі – Програма) курсу за проблемою «Діти та війна: міжнародно-правова оцінка злочинів, наслідки російської пропаганди й педагогічні стратегії інтеграції» для педагогічних працівників усіх категорій розроблена в Луганському обласному інституті післядипломної педагогічної освіти на основі нормативно-правових документів, а саме: Закону України «Про освіту»; Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року; Державного стандарту базової середньої освіти (постанова Кабінету Міністрів України від 30.09.2020 № 898); професійного стандарту «Вчитель закладу загальної середньої освіти» (наказ Міністерства освіти і науки України від 29.08.2024 № 1225); Типової програми підвищення кваліфікації вчителів закладів загальної середньої освіти, які впроваджують новий Державний стандарт базової середньої освіти (наказ Міністерства освіти і науки України від 12.10.2022 № 904).

Цільова аудиторія: педагогічні працівники закладів загальної середньої освіти різних типів і форм власності.

Обсяг підвищення кваліфікації: 6 годин (0,2 кредита ЄКТС).

Особливості реалізації Програми: реалізується за регіональним компонентом на основі плану-графіка курсів підвищення кваліфікації педагогічних працівників Луганської області на 2026 рік.

Здобувачами можуть бути педагогічні працівники інших закладів на умовах навчання на контрактній основі.

Форма(и) навчання: інституційна (дистанційна: синхронний режим).

Мета Програми: підвищити обізнаність педагогічних працівників щодо міжнародно-правової оцінки злочинів Російської Федерації проти дітей на тимчасово окупованих територіях України, зокрема практик русифікації, мілітаризації та індоктринації, розкрити механізми впливу російських пропагандистських наративів, їхні психолого-педагогічні наслідки, а також посилити готовність педагогів до підтримки та інтеграції дітей з досвідом окупації в шкільне середовище.

Завдання Програми:

- ознайомити педагогічних працівників із міжнародно-правовою оцінкою злочинів Російської Федерації щодо дітей на тимчасово окупованих територіях України та основними видами порушень міжнародного гуманітарного права й міжнародного права у сфері захисту прав дитини;

- розкрити механізми та форми знищення української ідентичності дітей на тимчасово окупованих територіях України, зокрема через русифікацію, мілітаризацію, індоктринацію та системний вплив російської пропаганди;

- сформулювати розуміння психологічних, поведінкових та міжособистісних наслідків впливу російських пропагандистських наративів на дітей, які

проживали в умовах окупації, а також ознайомити з інструментами розпізнавання таких проявів і педагогічними стратегіями підтримки дітей та їхньої інтеграції в шкільний колектив;

- сформувати готовність визначати та аналізувати основні виклики, які виникають або можуть виникнути під час інтеграції дітей із досвідом окупації до шкільних колективів приймаючих громад, з урахуванням їхнього освітнього, соціального, психологічного та інформаційного досвіду;

- ознайомити з теоретичними, навчально-методичними та інформаційними матеріалами, які можуть бути використані педагогічними працівниками в практичній роботі для подолання наслідків впливу російських наративів, формування стійкості до маніпулятивного інформаційного впливу та протидії поширенню ворожих наративів у шкільному середовищі.

Перелік компетентностей, що будуть удосконалюватись у процесі підвищення кваліфікації.

Освітня програма забезпечує розвиток компетентностей, які необхідні для виконання трудових функцій педагогічних працівників, а саме:

Професійні компетентності:

- А2. Предметно-методична компетентність (А2.1. Здатність моделювати зміст освіти відповідно до обов’язкових результатів навчання здобувачів освіти, визначених державними стандартами освіти; А2.4. Здатність добирати й використовувати сучасні та ефективні методики і технології навчання, виховання й розвитку здобувачів освіти);

- А3. Інформаційно-цифрова компетентність (А3.1. Здатність орієнтуватися в інформаційному просторі, здійснювати пошук і критично оцінювати інформацію, оперувати нею в професійній діяльності; А3.2. Здатність ефективно використовувати наявні та створювати (за потреби) нові електронні (цифрові) ресурси; А3.3. Здатність використовувати цифрові технології в освітньому процесі);

- Б1. Психологічна компетентність (Б1.1. Здатність визначати і враховувати в освітньому процесі вікові й індивідуальні особливості здобувачів освіти, їхній психоемоційний стан; Б1.3. Здатність формувати мотивацію здобувачів освіти й організовувати їхню пізнавальну діяльність);

- Г2. Організаційна компетентність (Г2.2. Здатність організовувати різні види й форми навчальної та пізнавальної діяльності здобувачів освіти);

- Д1. Здатність до навчання впродовж життя (Д1.1. Здатність здійснювати власний професійний розвиток, отримувати підтримку від колег; Д1.3. Здатність до інноваційної діяльності).

Опис структури навчального плану підвищення кваліфікації.

Навчальний план розрахований на 6 годин (0,2 кредита ЄКТС). Структурою курсу передбачено опрацювання двох модулів:

Модуль 1. Міжнародно-правова оцінка злочинів проти дітей та механізми знищення української ідентичності на ТОТ.

Модуль 2. Психолого-педагогічні наслідки російської пропаганди та стратегії інтеграції дітей з досвідом окупації.

Форми, методи та технології реалізації Програми.

Реалізація завдань Програми для досягнення результатів навчання здійснюється шляхом розгляду навчального матеріалу на аудиторних заняттях (інтерактивних лекціях, практичних заняттях); виконання слухачами індивідуальних завдань тощо.

Навчання здійснюється з використанням технологій дистанційного навчання, засобів конференц-зв'язку, а саме Zoom.

Оцінювання результатів підвищення кваліфікації.

Оцінювання результатів підвищення кваліфікації є формувальним і підсумковим.

Оцінюванню підлягають:

- практичні завдання за тематикою модулів курсу;
- аналіз нормативно-правових та інформаційно-аналітичних матеріалів щодо захисту прав дитини в умовах війни та збройної агресії;
- аналіз педагогічних ситуацій (кейсів), пов'язаних із наслідками війни, окупації, російської пропаганди та особливостями освітньої інтеграції дітей;
- підсумковий практичний кейс «Дитина та війна: від розуміння досвіду до стратегії педагогічної підтримки».

Практичні завдання та аналіз педагогічних ситуацій оцінюються за такими критеріями:

- відповідність запропонованого рішення визначеній проблемі та потребам дитини;
- правильність застосування основних положень міжнародного та національного законодавства щодо захисту прав дитини в умовах війни;
- розуміння особливостей впливу окупації, пропаганди, мілітаризації та інформаційного середовища на дитину;
- урахування психологічних, освітніх і соціальних наслідків воєнного досвіду;
- дотримання принципів безпеки, недискримінації, конфіденційності, недопущення стигматизації та повторної травматизації дитини;
- практична доцільність та реалістичність запропонованих педагогічних рішень.

Практичне завдання вважається зарахованим за умови виконання не менше 80 % визначених вимог.

Підсумковий практичний кейс «Дитина та війна: від розуміння досвіду до стратегії педагогічної підтримки» оцінюється за критеріями:

- визначення основних освітніх, психологічних та соціальних потреб дитини з урахуванням її воєнного досвіду;
- визначення можливих ризиків і викликів, пов'язаних із перебуванням дитини в умовах війни, окупації, вимушеного переміщення або повернення до українського освітнього середовища;

- розуміння можливого впливу російської пропаганди, мілітаризації та нав'язаних наративів на сприйняття дитиною війни, України, власної ідентичності та інших людей;
- визначення можливих проявів освітніх, психологічних та соціальних наслідків воєнного досвіду;
- обґрунтований вибір педагогічних стратегій, форм і способів організації освітнього процесу відповідно до потреб дитини;
- визначення практичних заходів щодо освітньої інтеграції, подолання можливих освітніх утрат та підтримки індивідуальної освітньої траєкторії;
- визначення способів створення безпечного, підтримувального, недискримінаційного освітнього середовища;
- дотримання принципів ненасильницької комунікації, недопущення стигматизації та повторної травматизації дитини;
- урахування необхідності підтримки зв'язку дитини з українською мовою, культурою, історією та ідентичністю;
- реалістичність, послідовність і практична придатність запропонованої стратегії педагогічної підтримки.

Форма оцінювання – «зараховано / не зараховано».

Результатом ефективного навчання за Програмою є виконання не менше 80 % практичних завдань курсу та успішне виконання підсумкового практичного кейсу, спрямованого на визначення особливостей впливу війни та окупації на дитину й розроблення практичної стратегії її освітньої, психологічної та соціальної підтримки та інтеграції в українське освітнє середовище.

Документ, що видається за результатами підвищення кваліфікації: сертифікат про підвищення кваліфікації (6 год, 0,2 кредита ЄКТС), за підсумками навчання.

ФОРМА НАВЧАННЯ –
дистанційна
0,2 кредита – 6 годин

КВАЛІФІКАЦІЙНА КАТЕГОРІЯ –
педагогічні працівники
закладів загальної середньої освіти

НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

курсу за проблемою

«Діти та війна: міжнародно-правова оцінка злочинів, наслідки російської пропаганди й педагогічні стратегії інтеграції»

№ з/п	Назва модуля, теми	Кількість годин					
		Кредити	Усього	Лекції	Семін. заняття	Практ. заняття	Темат. дискусія
I	Модуль 1. Міжнародно-правова оцінка злочинів проти дітей та механізми знищення української ідентичності на ТОТ		2	2			
	1. Русифікація, мілітаризація, індоктринація. Політика знищення української ідентичності дітей на ТОТ			1			
	2. Міжнародно-правова кваліфікація злочинів проти дітей			1			
II	Модуль 2. Психолого-педагогічні наслідки російської пропаганди та стратегії інтеграції дітей з досвідом окупації		4			4	
	1. Психолого-педагогічні наслідки окупації та впливу російської пропаганди					1	
	2. Прояви досвіду окупації та виклики освітньої інтеграції дітей					1	
	3. Педагогічні стратегії підтримки та створення безпечного освітнього середовища					1	
	4. Методичний інструментарій педагога для підтримки та інтеграції дітей із досвідом війни й окупації					1	
	УСЬОГО	0,2	6	2		4	

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

1. Русифікація, мілітаризація, індоктринація. Політика знищення української ідентичності дітей на ТОТ.

Русифікація освітнього та інформаційного простору на тимчасово окупованих територіях. Нав'язування російської мови, культури, історичних інтерпретацій та цінностей, витіснення української мови, історії і культури з освітнього процесу. Обмеження доступу дітей до українського інформаційного та культурного простору.

Мілітаризація дитячого середовища та залучення дітей до заходів і практик, спрямованих на формування лояльності до російської держави та її військових цінностей. Індоктринація як систематичне нав'язування визначених ідеологічних наративів та моделей сприйняття війни, України, власної ідентичності й образу «ворога».

Вплив політики русифікації, мілітаризації та індоктринації на формування ідентичності дитини, її світогляд, цінності та ставлення до України. Особливості збереження української ідентичності дітей в умовах окупації.

2. Міжнародно-правова кваліфікація злочинів проти дітей.

Основні положення міжнародного гуманітарного права та міжнародного кримінального права щодо захисту дітей в умовах збройного конфлікту. Поняття та види міжнародних злочинів і порушень прав дитини, учинених під час війни та окупації. Особливості правового статусу дітей як цивільних осіб, які потребують спеціального захисту.

Міжнародно-правова оцінка найбільш поширених злочинів проти дітей в умовах російської агресії: незаконна депортація та переміщення, примусова зміна громадянства та ідентичності, мілітаризація, залучення до військових формувань, перешкоджання доступу до української освіти та інші порушення прав дитини.

Роль міжнародних та національних механізмів документування, розслідування і притягнення до відповідальності за злочини проти дітей.

3. Психолого-педагогічні наслідки окупації та впливу російської пропаганди.

Вплив тривалого перебування в умовах окупації, інформаційної ізоляції та систематичного пропагандистського впливу на психоемоційний стан, світогляд, цінності та ідентичність дитини. Можливі наслідки нав'язування російських пропагандистських наративів, викривлених уявлень про Україну, війну, історію та образ «ворога».

Психолого-педагогічні особливості дітей із різним досвідом окупації та тривалістю перебування в окупаційному середовищі. Взаємозв'язок між досвідом окупації, пропагандистським впливом та поведінковими й комунікативними проявами дитини. Підходи до розуміння таких проявів без стигматизації та оцінювання дитини як «носія ворожих поглядів».

4. Прояви досвіду окупації та виклики освітньої інтеграції дітей.

Можливі прояви досвіду окупації та впливу російської пропаганди в поведінці, комунікації, навчальній діяльності та взаємодії дитини з педагогами й однолітками. Особливості сприйняття українського освітнього середовища дітьми, які тривалий час перебували під впливом окупаційного інформаційного та освітнього простору.

Освітні, психологічні та соціальні виклики інтеграції дітей із досвідом окупації. Особливості взаємодії з дитиною, яка може відтворювати пропагандистські наративи або демонструвати неприйняття українського культурного та інформаційного простору. Педагогічні підходи до розуміння таких проявів, підтримки діалогу та поступового включення дитини в українське освітнє середовище.

5. Педагогічні стратегії підтримки та створення безпечного освітнього середовища.

Принципи побудови безпечного, підтримувального та недискримінаційного освітнього середовища для дітей із досвідом війни та окупації. Педагогічна взаємодія з урахуванням індивідуального досвіду дитини, її освітніх, психологічних і соціальних потреб. Запобігання стигматизації, конфліктам та повторній травматизації.

Стратегії підтримки дітей, які зазнали впливу окупації та російської пропаганди. Формування довіри, підтримка діалогу, розвиток критичного мислення та медіаграмотності, робота з пропагандистськими наративами без протиставлення і приниження дитини. Підтримка української мови, культури, історичної пам'яті та ідентичності через освітній процес.

Педагогічні способи сприяння освітній і соціальній інтеграції дитини, відновленню відчуття належності та включеності в шкільну спільноту. Взаємодія педагога з батьками, психологічною службою та іншими фахівцями у випадках, що потребують додаткової підтримки.

6. Методичний інструментарій педагога для підтримки та інтеграції дітей із досвідом війни й окупації.

Теоретичні та методичні матеріали для організації освітньої роботи з дітьми, які мають досвід війни, окупації, вимушеного переміщення або тривалого перебування в окупаційному інформаційному середовищі. Практичні інструменти для виявлення освітніх потреб, підтримки адаптації та побудови індивідуальної освітньої траєкторії дитини.

Методики й практики розвитку критичного мислення та медіаграмотності, роботи з пропагандистськими наративами, підтримки української мови, культури, історичної пам'яті та ідентичності.

Рекомендації щодо використання доступних освітніх, психологічних та інформаційних ресурсів, взаємодії з батьками та фахівцями для комплексної підтримки дитини. Практичні алгоритми дій педагога в типових ситуаціях, пов'язаних з адаптацією, проявами пропагандистського впливу, конфліктами та інтеграцією дитини в українське освітнє середовище.

Список джерел

1. Конвенція ООН про права дитини. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text (дата звернення 30.09.2025).
2. Женевська конвенція (IV) про захист цивільного населення під час війни від 12 серпня 1949 року. URL: https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/gciv-1949/article-50?activeTab=undefined&utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 30.09.2025).
3. Управління Верховного комісара ООН з прав людини. Вплив збройного конфлікту та окупації на права дітей в Україні, 24 лютого 2022 року – 31 грудня 2024 року. 2025. URL: https://ukraine.ohchr.org/uk/The-impact-of-the-armed-conflict-and-occupation-on-childrens-rights-in-Ukraine-24-February-2022-31-December-2024?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 30.09.2025).
4. Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights. Report on the Human Rights Situation in Ukraine, 1 June – 30 November 2025. 2025. URL: https://ukraine.ohchr.org/en/Report-on-the-Human-Rights-Situation-in-Ukraine-1-June-30-November-2025?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 30.09.2025).
5. Центр громадянської просвіти «Альменда». Політика Росії щодо знищення ідентичності дітей на ТОТ України : підсумки 2025 року. 2026. URL: https://almenda.org/prezentaciya-zvitu-politika-rosi%d1%97-shhodo-znishhennya-identichnosti-ditej-na-tot-ukra%d1%97ni-pidsumki-2025-roku/?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 30.09.2025).
6. Центр громадянської просвіти «Альменда». Аналітичний звіт «Політика Росії щодо знищення ідентичності дітей на ТОТ України : підсумки 2024 року». 2025. URL: https://almenda.org/analitichnij-zvit-politika-rosii-shhodo-znishhennya-identichnosti-ditej-na-tot-ukraini-pidsumki-2024-roku/?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 30.09.2025).
7. Центр громадянської просвіти «Альменда». «Кримський сценарій 2.0»: як Російська Федерація знищує українську ідентичність дітей на окупованих територіях. 2024. URL: https://almenda.org/category/pub/zviti/?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 30.09.2025).
8. Центр громадянської просвіти «Альменда». «Табори російської пропаганди»: куди і навіщо Росія вивозить дітей з окупованих територій. 2024. URL: https://almenda.org/category/pub/zviti/?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 30.09.2025).
9. Міністерство освіти і науки України. Типова освітня програма для осіб, які проживають або проживали на тимчасово окупованій території України. 2025. URL: https://mon.gov.ua/news/mon-zatverdilo-typovu-osvitniu-prohramu-dlia-uchniv-iz-tot?v=687f3e5f32c52&utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 30.09.2025).
10. Міністерство освіти і науки України. Рекомендації з онлайн-безпеки щодо роботи з учнями на ТОТ. URL: <https://mon.gov.ua/ministerstvo/pro-ministerstvo/informatsiia-dlia-osib-z-tot-ta-vpo/rekomendatsii-z-onlain-bezpeky->

shchodo-roboty-z-uchniamy-na-tot?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 30.09.2025).

11. Служба освітнього омбудсмена України. Можливості для навчання в українських школах дітей з тимчасово окупованих територій. 2025. URL: https://eo.gov.ua/mozhlyvosti-dlia-navchannia-v-ukrainskykh-shkolakh-ditey-z-tymchasovo-okupovanykh-terytoriy/2025/08/26/?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 30.09.2025).

12. Служба освітнього омбудсмена України. Набрав чинності Порядок визнання на рівнях повної загальної середньої освіти результатів навчання осіб, які проживали на тимчасово окупованій території України. 2026. URL: https://eo.gov.ua/nabrav-chynnosti-poriadok-vyznannia-na-rivniakh-povnoi-zahalnoi-serednoi-osvity-rezultativ-navchannia-osib-iaki-prozhyvaly-na-tymchasovo-okupovaniy-terytorii-ukrainy/2026/05/12/?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 30.09.2025).